גם זה יעבור לך, כוריאוגרפיה וביצוע: אורין יוחנן ואילנה שרה קלייר בלסן, צילום: נילי ממן
These 2 Shall Pass, Choregarphy and dance: Oryan Yohanan & Ilana Sarah Clair Bellahsen, photo: Nili Maman

גם זה יעבור לך: יצירה פמיניסטית אקטיביסטית מפרקטיקות חיים ועד אקט פרפורמטיבי

אורין יוחנן

יצירה וביצוע: אורין יוחנן ואילנה שרה קלייר בלסן; ליווי אמנותי: עידית הרמן; הדרכה קולית ומוסיקלית: רעות רבקה ויואב וויס; הדרכת השפה המרוקאית: תמר בלוך; הפקה- אורין יוחנן
המופע נוצר במסגרת פרויקט "עבודות כפיים" של תאטרון קליפה 2022

אי שם ב2020 מציאות חיינו הפכה לסוריאליסטית, מהגבלת התנועה במרחב הציבורי וצמצום תפקודי החיים לפעולות הישרדותיות ועד לפמפום תודעתי מאסיבי שהגוף הוא פצצת זמן מתקתקת. מצאנו את עצמנו בחרדה קיומית, ללא אפשרות לנוע, לנשום ולהתבטא, נאנסנו ללכת נגד הטבע שלנו, נגד האינטואיציה, לעצור הכל ולשהות בבועה סטטית של פחד וחרדה, של בידוד ובדידות. אם יש משהו שמעצבן אותי במיוחד זה שמערערים על האוטונומיה שלי, הפיזית או המחשבתית, בין שבאופן ישיר (תקנות חירום, תו ירוק, מגבלות הקילומטר, השבתת מקצועות עבודה ואי יכולת להתפרנס) ובין שבאופן עקיף (תופעת העדר העיוור המונע מפחד או בורות שמתדרדר להתנהלות הרסנית). בתקופת הסגרים חוויתי בעוצמה שבירה מוחלטת של אמיתות חיים, ראיתי מול עיניי איך הפחד מחלחל וסודק את המרקם החברתי, כמה הוא פריך ולא אמין. פתאום דבר אינו ידוע, אינו בטוח ואינו מובטח, האישה העומדת לבדה מול המערכת האימתנית הופכת לשקופה, חסרת חשיבות ואילמת. באותן שנים הסטטיסטיקה הטראגית של אלימות כלפי נשים הרקיעה שחקים, הוקמה ממשלה שלא סופרת נשים,

לא מאפשרת להן להתייצב סביב שולחן מקבלי ההחלטות, והדובדבן שבקצפת, ראש ממשלה שמשווה נשים לבעלי חיים עם זכויות: *"נשים אינן בעל חיים שאתה יכול להכות בו... יש תובנה ויש אינטליגנציה ויש קוגניציה ויש רגשות... נשים הן בעלי חיים. בעלי חיים עם זכויות"* (בנימין נתניהו, 2020 מתוך נאומו בכנס בנושא אלימות כלפי נשים). כאילו לא מספיק שהחברה הפטריארכלית ממשטרת אותנו מהרגע שבו אנו נושמות לראשונה את אוויר העולם. למדנו על בשרנו שבעת "משבר קיומי" צורכנו (וצרכיהם של כל השכבות החלשות) יהיו הראשונים להשמט מסדר היום הציבורי. יותר לא ניתן להסתיר את כל מה שפגום, מקולקל ומאוס במבנה החברתי שלנו, האמת החברתית, המבנית וההיררכית הציגה עצמה בכל כיעורה. מי ידבר בשמנו? מי יזעק את כאבנו? מי ידאג לנו? הגיעה העת לעשות מעשה ולקחת את האחריות והשליטה בחזרה על ידי אקטיביזם אישי, חברתי ואמנותי.

בנקודת האל חזור הזו של סיר הלחץ הקיומי נפגשו אילנה ואני לשיחה, דיברנו על החוויה המוזרה הזו שבה הגוף אינו מספיק, הרצון לנוע כבר לא אוטומטי והתמות היצירתיות המוכרות אינן מספיקות ומספקות יותר. נפגשנו, שתי אמניות בוגרות ומנוסות, נשים מורכבות שמאסו בכל הידוע, בתכתיבים, בשתיקה, בניסיון להצטמצם. הבנו שעלינו לדאוג לאושר שלנו, לנוכחות השמחה והצחוק בתהליך, עלינו "להקליל" קודם כל למען החוויה שלנו, ובזכות אותה "הקללה", יכולנו לשים נושאים רציניים וחשובים במרכזה של היצירה.

החלטנו לחגוג את הריבוי שלנו, ריבוי של רעיונות, של מילים, של פעולות, של צלילים, של חפצים וצעצועים, של טעמים, ריבוי של מערכות יחסים, רגשות, הורמונים, דעות, רצונות. החיבור ביננו היה טבעי כמו שהוא היה כפוי, הוא הכיל בתוכו את המורכבות האנושית בכל תפארתה, את ההבדל והדמיון האנושיים וגם את כל החמלה הנשית האפשרית.

גם זה יעבור לך, מאת ובביצוע אורין יוחנן (ימין) ואילנה שרה קלייר בלסן (שמאל), צילום: אורי רובינשטיין
These 2 Shall Pass, choreographed and danced by Oryan Yohanan & Ilana Sarah Claire Bellahsen, photo: Uri Rubinshtein

בתחילת התהליך *גם זה יעבור לך* נקראה *מכשפות, ברבורים וצנצנת כבושה*. אספנו אזכורים (רפרנטים) חברתיים, תרבותיים ופוליטיים של נשים שחוגגות נשיות ונשים שמשוללות מהחופש להיות; דמויות אייקוניות לצד דמויות חבולות ומעוותות; חלום מול מציאות, רצוי מול מצוי. הזמנו מספר אמניות מתחומי התנועה, השירה והמשחק בטווח גילים רחב ובעלות ניסיון מגוון, לסדנת העשרה בת יומיים בתאטרון קליפה. הבאנו שלל חפצים: צעצועים, לימונים וסכינים, טקסטים, קטעי וידאו מהרשת ודימויים שונים, וכוננו מגרש משחקים נשי שבו יש מקום לכל אחת להיות ולאתגר את גבולות הביטוי שלה, להגיב ולהתייחס לנושאים המשותפים לנו, המין הנשי. בזמנו, החלום היה לייצר עבודה לקבוצה גדולה ומגוונת של נשים, והצפייה בהן הייתה שיעור לא פחות ממעלף ומאלף, שיעור מדהים בוורסטיליות, רב קוליות, מולטי דיציפלינריות ועושר, פשוטו כמשמעו. מפאת מגבלה תקציבית הבנו שזה לא יתאפשר, ושאולי יש כאן הזדמנות לאפשר לעצמנו, צמד היוצרות, לחפש, לאתגר ולנייס את הריבוי הפנימי שלנו ולנסות לגלם כמה שיותר סוגים או ארכיטיפים של נשים. יש משהו לא הוגן בלנסות לצמצם אישה (או כל אדם) לסטראוטיפ, לתכונה אחת או לתפקוד אחד, הן בחוויה הסובייקטיבית והן בפוטנציאל האנושי הגלום בכל אחת ואחד מאתנו. ברור שהמנעד הרגשי, הפיזי והנפשי שלנו עצום, וכשהדבר הענק הזה מתנגש בסופניות של תכתיבים חברתיים מושרשים שמטרתם לצמצם אותנו, אנו נותרות בבלבול גדול ומצב של חוסר סיפוק קיומי, מורחקות מהכוח האנושי והביולוגי הכי קדום שלנו האינטואיציה.

התהליך שלנו בחן איך לפרק את האוטומטים המגדריים האלה, איך לתת דרור לאינטואיציה ולמורכבות הנשית על רבדיה, כי היה ברור שכל מה שכבר עבר עלינו, עבר בנו, כל מה שכבר עשינו בחיינו האמנותיים והמקצועיים, כבר לא מפעיל אותנו כמו פעם. רצינו לשיר, רצינו לשחק משחקים, רצינו לצחוק ולהשתטות, רצינו לצעוק בכעס ולהשמיע את כל מה שמצריך אומץ אמיתי, רצינו לגנוח ולתת דרור למיניות שלנו, רצינו לפרוק ולפרק את עצמנו בשאיפה להיבנות לדבר חדש ונוסף, גם במישור האישי וגם במישור היצירתי.

מציאות בלתי אפשרית שהולידה שפה חדשה

היה ברור שמרחב הסטודיו לא מגרה מספיק לאחר תקופה ממושכת מדי של סגרים, אז יצאנו לעבוד בפארקים, על שפת הים, בטיילת וברחוב. אפשרנו לאוויר, לאור היום, לצלילים השונים ולעוברי האורח שסביבנו להפיח חיים או לבטל את הפעולות שעשינו במרחב שאיננו תחום ומוגן כמו הסטודיו. עבדנו עם צעצועים וחפצים שונים בחיפוש אחר פעולות עם הקשר שמתרחק מהשימוש המקורי. לקחנו למשל את הגומי ממשחק ילדותנו "גומי" ו"סבתא סורגת" והשתמשנו בו כאביזר שמכתיב לנו קשר פיזי מתואם המשחרר אותנו מהעיסוק ב"מה חושבים עלינו עכשיו, שתי נשים בוגרות שמשחקות בפארק", והעבודה איתו הובילה לכך שנשים זרות הסתקרנו וביקשו להצטרף למשחק. מצצנו לימונים כדי להעיר את

הפרצופים שלנו לעיוותים הכי מכוערים בעוד הגוף לבוש ומתנהג כמו גוף של אישה מושכת לפי הכללים. בחנו תקשורת עם הסביבה שבה הצבנו את עצמנו בכל מיני דימויים מעולם ההדרה וההערצה כדי לראות מה מעורר תגובה ומה מייצר התעלמות או הכחשה. הטרדנו מינית גברים באופן מילולי במרחב הציבורי כדי לבחון את תגובותיהם ולהתנסות במעשה ההחפצה, התגלית המדהימה הייתה שהם לא מאוימים אלא דווקא מאוד מוחמאים, גם אם ההחפצה מגיעה משתי נשים שיושבות על ספסל, עטויות בדים גדולים, נטולות פנים, זהות אחת לשנייה, ניתן לראות רק רגליים בנעלי עקב. כדי לראות מה מעורר בנו עוד חופש הבעה השמענו קולות מיניים מחוץ להקשרם, למשל בעת מסירות כדור (בהשראת הקולות של שחקניות טניס), ובעת מסירות של כדור דמיוני בין שתי דמויות קטנטנות שמגולמות בכפות ידינו, זיהינו ובחנו כיצד לפרק את מה שלימדו אותנו שאל לנו כנשים "טובות" לעשות ואז עשינו דווקא. עשינו לגוף ולתודעה חיווט מחודש על מנת להשתחרר לנמרי מתפיסות של "אסור ומותר", "נכון וטעות", "יפה ומכוער", "הצלחה וכישלון".

היצירה רצתה להגדיר את עצמה מחדש, בלי חוקים דרמטורגיים או בימתיים שנכתבו על ידי גברים, בלי להיכנע לתכתיבי יצירה מוכרים שלא מדברים אותנו. אפשרנו לעצמנו למצוא את הזהות האסתטית שלנו, אפשרנו לניואנסים הדקים ביותר של עולמנו הפנימי לקבל את המקום הראוי, תבענו לעצמנו את החופש לייצר אסתטיקה ומבנה יצירתי שהם חיה חדשה בפני עצמה. אחרי הכל, אנחנו בעלי חיים עם זכויות. בהדרגה נולדו דימויים רבים, רגעים של אמת בלתי מעורערת, של הוויה מזוככת והחלנו לשחק עם חלקי הפאזל, להרכיב ולפרק את המבנה. כל כמה שבועות הזמנו פאנל של קולגות לצפות בנקודה בה היינו. הצגנו אוסף של מהלכים ודימויים בשלבים הכי פגיעים וחשופים, או לחלופין לא בהכרח "אפויים", ולבסוף ניהלנו שיחה שבאמצעותה הבנו מה עובר על ואל הקהל. האחריות כלפי הקהל כל כך חשובה בעיני ולכן דאגנו שהמשוב הקבוע הזה, השיח בין מופיעות לצופה יתקיים בדי־אן־איי של התהליך ושל המוצר המוגמר. הדבר אפשר לנו לפצח כיצד ניתן לרתום את הפעולה האבסטרקטית לכדי אמירה קונקרטית, לצד חוויה רוחנית מורכבת ואתגר אינטלקטואלי. אני מאמינה שצריך לספק לצופים כלים להיאחז בהם בעת הצפייה, כדי שיוכלו לזלוג לחוויה אישית, רגשית ואינטלקטואלית שתייצר אצלם את התנועה הפנימית. התנועה אינה יכולה להישאר רק אצלנו, המבצעות, היא חייבת לעבור מאתנו אליהם ומהם בחזרה אלינו. בכוחה של התנועה הזו לערער אמיתות חיים, לעורר שאלות על מה שעשוי להיות כבר אוטומטי ומובנה, וככה בדיוק אמנות יכולה להשפיע ולשנות, ובעיניי היא חייבת לרצות להשפיע ולשנות.

תקציב קטנטן, חברה בפוסט טראומה, אי ודאות לגבי העתיד היה ברור שעלינו לסמוך רק על עצמנו ולמצוא את כל הדרכים המקוריות והיצירתיות לתת ליצירה חיים ארוכים וכלכליים (נגמרו הימים שבהם כסף היה מילה גסה בתחומנו). אם המציאות של אותה תקופה שברה לי את האמונה שיהיה טוב, אז היצירה חייבת לעשות לי טוב, גם בטווח הארוך. אין יותר מקום להכחשה ולסבל או לחלופין לקסמים ולאשליות כנהוג בקופסה השחורה. לא. אם כל אחת מאתנו היא עולם ומלואו ויחד אנחנו המפץ הגדול, אז אני לא צריכה תאורה שתעצים או תרכך את זה, לא צריכה מיקרופון להגביר את הקול האמיתי שלנו, הקרקע הוכשרה וכעת יש לרתום את כל השעורים שלמדנו ולהעז לעשות את הדברים אחרת. המציאות כבר הראתה שהמודל העסקי של הפקה גרנדיוזית בשדה העצמאי לא יוכל להחזיק לאורך זמן, אז מה הטעם בכל העבודה הקשה והמאומצת שלנו אם בסוף היום אין יכולת להריץ ולחלוק, להתפרנס וליהנות? אז אנו שרות את הפסקול ללא הגברה, מוארות באור המציאותי של החלל, קרובות לצופים שלנו, מספרות את הסיפור שלנו באופן הכי פשוט, בלי טריקים ובלי העמדות פנים. זה כשלעצמו היה מהלך פמיניסטי חשוב ומעצים בשבילי, בשבילנו. ניתן להניח שהחלטות הפקתיות כאלה עשויות לסרס את היצירתיות ולגרום לנו לחלום בקטן, אבל האתגר הזה הוא בדיוק מה שאפשר לעושר הרוחני, הפיזי והיצירתי לקבל את מקומו ולהוכיח את עצמו גם ללא עזרים חיצוניים והמחיר שלצידם. מה חזק יותר מאישה שבטוחה ונינוחה בעור של עצמה? מה מעצים יותר מלחוות ישויות שמותר להן להיות מכוערות וגם יפות, פגיעות וגם חזקות, עצבניות וגם חומלות?

היצירה הזו פמיניסטית לא רק מבחינת הנושא והאמירה שלה, התהליך והתרגילים שהיא הציבה בפנינו, היא פמיניסטית גם באופן שבו נוהלה, בנשים שהזמינה לתוכה, בערבות ההדדית וביכולת שלה לגרום לנו להעצים אחת את השנייה, כל אחת את עצמה ואת האחרות הצופות בה. *גם זה יעבור* לך היא יצירה שמרימה נשים ומרימה לנשים, יצירה שמאפשרת לנו להרגיש בנוח בתוך העור שלנו, עם התנודות במצבי הרוח, עם המחזור החודשי, עם בחירות החיים, עם המורכבות שלנו, מתוך כך שהיא מניחה את המורכבויות האלו על הבמה. זו יצירה שמאפשרת לנו ולצופות בה לתת מקום להשתנות תמידית, לתת מנדט בלתי מעורער למקומה של אישה ולתנועה שיש בכוחה לייצר, בתוך עצמה לעצמה ומתוכה הלאה אל העולם.

להיות אישה / אורין יוחנן

אני אישה שמקשיבה לרוחות, שמקשיבה לצלילים ולרגשות, אני אישה מכשפת תנועה. אישה שיש בה. אני אישה שפעם הייתה ילדה. אני אישה עם גנטיקה של אישה עם גנטיקה של אישה עם גנטיקה של אישה, אני אישה שעולה באש טרם היותי אישה.

אני אישה לבנה, אישה צחה, כלה, קלילה, בתולה, מכילה, מכלה ומחייה, אני אישה מאסטרית בלהיות אישה, אישה ברבור, הוד שיועד לי נוצה אחר נוצה. אני אישה במחזור אין סופי, בקונפליקט פנימי נצחי, אני אישה עולה יורדת עולה יורדת, אישה שמזדקפת.

אני אישה שהיא צנצנת שימורים, אישה מחפצים, צנצנת הזנה לאחרים, אני אישה שהיא לימון כבוש, שלבי תסיסה, רגעי החמצה, אישה שהיא תשוקה כבושה, סודות כמוסים, רגעים חמוצים, אני אישה שהיא צנצנת מכילה, רחם מבשילה, רחם אכילה, אני אישה אריזה, אני אישה זכוכית שקופה, נפיצה, שבירה, אני אישה שסומכת על עצמה, אני אישה יוצרת, אישה מתוקה, אני אישה כובשת הנאה, אני אישה פלחי חומר אריזה או אכילה, אני אישה צהובה, אישה אדומה, אישה שחורה, אני אישה מרצה, אני רוצה להיות אישה מרוצה, אני אישה מצחיקה, להיות אישה מחמיצה זה להיות אישה נחוצה.

להיות אישה מודעת, להיות אישה שתופסת את מקומה, להיות אישה שעושה בחירה.

אורין יוחנן היא יוצרת רב תחומית, רקדנית, רעיונאית, מנהלת חזרות והצגות, מלווה אמנותית, מנטורית ומורה. זוכת מלגות ומענקים רבים בהם, מלגת אמנית מה Israeli Institute 2020 ופרס שרת התרבות והספורט לרקדנית מבצעת 2014. חברת קבוצת תאטרון קליפה משנת 2013. חברה בעמותת הכוריאוגרפים משנת 2019.

אילנה שרה קלייר בלסן היא ילידת מרסיי, צרפת. חיה ופועלת בתל אביב. אמנית עצמאית, רקדנית, כוריאוגרפית, ציירת, מנהלת חזרות, מורה ואם. חברת קבוצת תיאטרון קליפה משנת 2010. בעלת סטודיו שיתופי לאמנות ברחוב לבונטין 6 תל אביב יחד עם בן זוגה ארתור אסטמן.

איך לגדל רקדן בלט?

שרון טוראל

סיבות רבות הצטרפו להן זו לזו ויצרו אצלי תחושת דחיפות להיפגש עם נדיה טימופייבה, המנהלת האמנותית של להקת "בלט ירושלים", שאותה ייסדה בשיתוף עם גב' מרינה נאמן. נדיה גם הקימה יחד עם אִמהּ, נינה טימופייבה ז"ל את בית הספר לבלט קלאסי שנושא את אותו השם. ראשית, הלהקה חוגגת 15 שנה להיווסדה ובית הספר יחגוג בשנה הבאה יום הולדת 20. בנוסף, התבשרנו השבוע כי מועצת העיר ירושלים החליטה לאשר את בקשתי להנציח את נינה טימופייבה, אִמהּ של נדיה, ולקרוא לרחוב בירושלים על שמה. אך הסיבה העיקרית למפגש הייתה הסיפורים שהגיעו לאוזניי על הישגים מוכחים ועל הצלחות מרהיבות של רקדניה בתחרויות שאליהן הם ניגשים בארץ ובעולם. השבוע זכה תלמיד ותיק של נדיה במקום השלישי והמכובד בתחרות הבינלאומית הנחשבת USA International Ballet Competition. שמונה מתלמידיה התקבלו לאקדמית ואגאנובה לבלט רוסי בסנט פטרסבורג בשנים האחרונות, אחרים למדו בבתי־ספר מובילים בקנדה, בווינה, בשווייץ, בדורטמונד ועוד. רבים זכו במקומות ראשונים שנה אחר שנה בתחרויות מובילות בווינה, בהולנד, בפריז, באיטליה, ברוסיה ובלטביה וכמובן בישראל. בוגרי בית הספר לבלט של טימופייבה התברגו בבלט הישראלי, בלהקת קמע, בלהקת המחול הקיבוצית ובעוד להקות ופרויקטים שונים.

השיחה שלנו עסקה באמנות המורכבת של בניית רקדן בלט, ולמעשה בניית אדם שבתהליך ארוך הנמשך שנים ילמד לסגל לעצמו תכונות אופי ייחודיות וחוסן פנימי שיוכלו לתמוך בקריירה הכה מורכבת של רקדן קלאסי. זוהי סוגיה חינוכית ממדרגה ראשונה, ואין ספק שמדובר בשנים של ניסוי וטעיה של אישה שהתחנכה על ברכיה של הפרימה בלרינה נינה טימופייבה מהבולשוי, והגיעה עִמה לפתוח בית ספר לבלט קלאסי בעיר הקודש, במדינה חמה במזרח התיכון שבה לא כולם גדלו על ערכי החינוך הסמכותני הרוסי. העליתי על הכתב את עיקרי הדברים שעלו בשיחה בינינו, שבה הקשיתי בשאלות ונדיה סיפרה על החתירה הבלתי נלאית לבניית אדם־רקדן.

אז איך למעשה בונים רקדן בלט?

זהו איזון עדין בין ביקורת ובין עידוד. הביקורת אינה על מה שלא ניתן לתיקון, לשיפור ולשכלול, אלא ביקורת בונה ככלי שמאפשר לצמוח ממנו ושמשווה את הרקדן ברגע זה אל מה שהוא מסוגל להיות מחר. הביקורת אינה לעומתית, אלא מורה ותלמיד שנמצאים באותו צד של המתרס ושניהם רוצים להעצים ולשפר את הגוף, שהוא למעשה כלי הביטוי וכלי הביצוע. ממש כפי שבאמנויות אחרות זמר משמר את קולו לאורך שנים ומפתח את מנעד הצלילים שהוא יכול להפיק ואת עוצמתם, וכנר מתקן את כלי הנגינה שברשותו ושומר על תקינותו.

בלט ירושלים, *עלמא רומן*, צילום: מור פלג

Jerusalem Ballet, *Alma Roman*, photo: Mor Peleg

מעבר לדרך שבה נאמרת הביקורת ולמהותה, חשוב גם לדעת מתי ניתן לומר אותה. זמר האופרה הרוסי פיודור שליאפין (Chaliapin) אמר כי אמן בתום הופעה משול למקבץ נדבות. מי שמכיר את החוויה של היות אמן בתום מופע, כשהוא יורד מן הבמה והוא חשוף מבחינה רגשית, יודע כי עת לכל ביקורת ועת לכל מילה טובה. נדיה וצוות המורים המיומן והמקצועי שלה, מקפידים לשוחח עם כל רקדן ביום שאחרי, שאז הוא כבר מחכה לביקורת ומתכוונן להתייחס אליה במלוא הרצינות. כשם שביקורת היא כלי לצמוח ממנו, כך גם מילה טובה צריכה להישמע. הישג חייב לקבל מקום משלו וההשוואה היא תמיד בין הביצוע של הרגע הנתון ובין זה של יום האתמול. ההקבלה אינה ביחס לרקדן אחר בקבוצה אלא כל אחד ביחס לעצמו, וזאת כדי לטעת ברקדנים הישגיות ופחות תחרותיות. המטרה, ממש כמו בהורות, היא לפתח ולשכלל את המנוע הפנימי שמוביל לפעולה, לעשייה ולהישגים ופחות לדחוף באופן אקטיבי מבחוץ, כי כך הכוחות והרצון לא יחזיקו מעמד לאורך זמן. בין כה וכה הם נמצאים בסוגת מחול קשה עד מאד שהאתגר הוא חלק מובנה ובלתי נפרד ממהותה.

הקבוצה התומכת היא גורם חשוב מאד ועל כן תשומת הלב מופנית כלפי החברות וההדדיות בתוכה. אם כן, גם משפטים דוגמת: "אני גאה בך, את.ה יכול.ה להיות גאה בעצמך, זכית במה שרצית", הם משפטים חשובים שנאמרים בכל יום בבית הספר, גם לאוזניהם של החברים לקבוצה, וכל אחד זוכה הן בעידוד והן בביקורת. בניית האדם הרקדן היא פעולה יומיומית וארוכת טווח שמצריכה התמדה ואמת. האיזון בין חיזוק לביקורת הוא אמנות מורכבת המשולה להולך על חבל שצריך לאזן את עצמו כל העת. המטרה היא לגדל רקדן

בית ספר לבלט ירושלים על שם נינה טימופייה. *דון קישוט* מאת מריוס פטיפה ואלכסנדר גורסקי, העמדה: נדיה טימופייה ומרטין שונברג , סולנים: נועה לוי וארז מילטין. צילום: מור פלג
School performance of The Jerusalem Ballet. Soloists: Erez Milatin, Noa Levi, photo: Mor Peleg

שיצא אל העולם עם חוסן ומקצועיות מספקים, וששחרורו אל החיים יאפשר לו לעוף הלאה לבדו, כמו משימת חיינו כהורים.

אל בית הספר מגיעים ילדים צעירים מאד, לפעמים ממש קטנטנים, וכבר בשנים הראשונות נסללת הדרך שלהם לרצינות, לאחריות ולמחויבות. יש פער בין רקדן שצמח בבית הספר מבראשית ובין רקדן שהגיע בשלב מאוחר יותר. ממש כמו מגדל שנבנה שלב אחרי שלב, כך גם האמון בין מורה לתלמיד נבנה בהדרגה שכבה על גבי שכבה. שנים של אכפתיות אינסופית גורמות לתלמידים להרגיש שיש מורים שרואים אותם, שפיהם ולבם שווים ושתמיד יאמרו אמת. יתכן שזוהי הסיבה למספר הגבוה יחסית של רקדני הבלט הקלאסי המקצועיים שיוצאים מבית הספר של טימופייבה, הדרך הארוכה מתחילה במלוא המרץ עוד מבראשית.

הצלחה היא שילוב של כוח רצון, התמדה, חוסן ועבודה קשה ביחד עם נתונים טבעיים וכישרון. ניתן למצוא בסטודיו רקדנים בעלי תצרף שונה של תכונות אופי וכישורים אלה. ישנו רקדן עם נתונים בינוניים שהעוצמה הפנימית וכוח הרצון שלו כה גבוהים עד שהוא יכול להגיע רחוק מאד. אחר זכה בכל התכונות הטובות, אך בחר לשרת בקרבי וויתר על העתיד המבטיח.
שמירה על ריכוז במשך שלוש שעות של שיעור, מבלי לנדוד ולגלוש אל מרחבים מקבילים, מפתחת אישיות שמסוגלת להיות בו ברגע ואדם שמעמיק בפעולה אחת שבחר עבור עצמו, מבלי להתפזר ומבלי להתפרס. רבים מוותרים בדרך, נשברים, עוזבים את הנתיב המקצועי ומבקשים לעצמם דרך מאומצת פחות. גם אלה יוצאים נשכרים וזוכים בצידה לדרך החיים, חמושים בתכונות אופי מיטיבות ויכולת להתגבר על רצונות מיותרים, על מכאובי גוף ועל קשיים מנטליים. גם מי שלא הופך לרקדן מקצועי או זוכה למעמד של "רקדן מצטיין" בצבא מגבש לעצמו אופי של לוחם (warrior), חוסן נפשי ועמידות פיזית אל מול החיים, שיכולים להיות מורכבים ולזמן קשיים ומכשולים מסוגים שונים.

מטבע הדברים קיימת שונות בין ילד לילד. יש שמגיעים עם כוח רצון, חזון וכיוון כבר בגיל מאד צעיר, ויש שרוכשים עוצמה פנימית עם השנים בתהליך בנייה מתמיד. אלה שהריקוד הוא בנפשם ובחרו בנתיב מקצועי, ילדותם אינה כמו של שאר הילדים. הם מוותרים כמעט לחלוטין על חיים נורמטיביים ועל פעילויות חברתיות שמתקיימות לאחר שעות הלימודים, ומגיעים לסטודיו גם בימי חופש, בחגים ובסופי שבוע. דרך החיים האינטנסיבית הזאת דורשת התמסרות מוחלטת וכל אחד מהם מכיר בכך שבצד כל רווח יש גם הפסד. הם מוכנים לשלם את המחיר ובצד זה מוקירים את היתרונות העומדים להם בבחירתם. כיוון שהעומס על ילד רוקד הוא עצום, בייחוד בשנותיו הצעירות, תמיכה רחבה של המורה ושל המשפחה ושיתוף פעולה ביניהם הכרחיים להמשך. כדי להיהפך לרקדן מקצועי, עליו לרקוד שישה ימים בשבוע. אין למסלול התובעני הזה קיצורי דרך, כשם שאין ביכולתו של סטודנט לרפואה לקצץ משבע שנות הכשרתו. הסטודיו הוא בית ראשון עבור רבים מהם והלך הרוח בו מדבר עשייה, עבודה קשה ומסירות.

ישנם בתי ספר שמשאירים את הרקדן "רעב" כשיטת הוראה, הוא לא מקבל סולו או דואט עד שלב די מתקדם בקריירה שלו כרקדן. לא בטוח ששיטת הוראה זו מוכיחה את עצמה, מאחר שהשונות בין בני אדם מעידה כי יש רקדנים שגם כשהם מקבלים סולו ודואטים הם נותרים רעבים על בסיס קבוע. אחרים יתייאשו מ"הרעבה" זו, ובישראל הורי התלמידים יתקשו לקבל זאת. חשוב להשאיר את האש בוערת מבפנים במינון נכון, ואצל כל רקדן להבת אש התמיד הזאת בוערת בעוצמה שונה. לפעמים הבערה של הרקדן נובעת מהאש של המורה וכשהוא מגיע לרמות הגבוהות ביותר, בין שמדובר בחברות בלהקה בחו"ל ובין שבקבלה לבית ספר מעבר לים הוא נוכח לדעת כי חסרה לו הבערה הפנימית שתצעיד אותו הלאה לבד. במידה לא מבוטלת דווקא בנקודה זו, אחרי שנים של השקעה, עובדת היותו רקדן ראשון בלהקת האם אינה בהכרח עומדת לזכותו, הוא חוזר להיות אנונימי ומוטלת עליו שוב חובת ההוכחה.

הדרך של מורים לבלט קלאסי בארצנו סיזיפית, ועל כן התאגדו כמה מורים יחד כדי להעלות את ערכו ורמתו של הבלט הקלאסי בארץ ולשנות מן היסוד את השיח על חשיבותו ואת הסטיגמות שבהן הוא נגוע. במקום שכל בית־ספר יתמודד עם אותם קשיים לבדו וילחם בטחנות הרוח בגפו, בחרו נדיה ומורים נוספים מרחבי הארץ לאחד כוחות ולייצר תשתית תרבותית רחבה לבניית ערכה של אמנות זו והעלאת חשיבותה של עבודה קשה. זה לא סוד שגם הטובים והמוכשרים ברקדנים בארץ לא יכולים להתפרנס ולחיות מאמנותם, בניגוד לחבריהם שמעבר לים. המשתמע מכך הוא שאין שכר לעמלם הארוך והקשה. זו השנה השלישית שבכוחות משותפים מתארגן פסטיבל בלט בנהריה שבו מתקיימים תחרות ארצית ושיעורים של מורים מובילים לבלט קלאסי, תוך הפריה הדדית והחלפת השקפות ונישות חינוכיות הנוגעות להכשרת הדור הבא של רקדני הבלט.

החודש פתח הסטודיו של "בלט ירושלים" את שעריו לקהל הרחב ואליו הגיעו ילדי העיר כדי לצפות בקטעים מתוך בלטים שונים במטרה לפתח שיח על בלט קלאסי ולשבור סטיגמות לגבי רקדנים בנים. הן בארץ והן בחו"ל מעטים הרקדנים הבנים. בסביבה שבה הנורמטיביות הדומיננטית היא של גופניות גברית ישראלית חסונה, צבאית, הטרוסקסואלית ואולי אפילו מאצ'ואיסטית, היעדרם של בנים חריף אף יותר.[1] בירושלים, שבה החילונים הם כ־30% מהאוכלוסייה, הבעיה גדולה עוד יותר. גם אם ילד חולם להיות רקדן, כשהוא מגיע לסטודיו ורואה שכולן בנות הוא עלול לוותר עוד טרם החל. לכן יש לשנות את התפיסה מן היסוד, אחרת גם בעוד מאה שנה לא ישתנה דבר.

ואולי, כמו בחינוך, הכל מסתכם בדוגמא אישית. פשוט כפי שזה נשמע. להתבונן מן הצד בנדיה, שבמשך שנים מוכיחה דבקות ונחישות על אף הקשיים האובייקטיביים שכל מי שמנהל בית ספר לריקוד ולהקה מכיר, זו התשובה להכל. אישה שמיישמת יום יום הלכה למעשה אהבה, מסירות, נחישות ועוצמה.

ביבליוגרפיה

נתיב, י. ואופיר, ה. *סדקים של חירות: גוף, מגדר ואידיאולוגיה בחינוך לריקוד בישראל, שתי אתנוגרפיות של חינוך לריקוד*, רעננה, הקיבוץ המאוחד, 2016.

הערת שוליים

[1] נתיב, י. והודל, א., *סדקים של חירות: גוף, מגדר ואידיאולוגיה בחינוך לריקוד בישראל – שתי אתנוגרפיות של חינוך לריקוד*, רעננה, הקיבוץ המאוחד, 2016, עמ' 337.

ד"ר שרון טוראל, חוקרת מחול, מרצה, חברה במדור מחול, רקדנית ומורה. נושא מחקרה "היבטים היסטוריים ועקרונות אסתטיים בריקוד המצרי בקהיר בשנות ה-40 של המאה ה-20". בעלת תואר שני מהאקדמיה למוסיקה ולמחול בירושלים. בעלת תואר שני בחקר סכסוכים מהאוניברסיטה העברית.

כשגוף הופך לתערוכה

רותי דירקטור

בעקבות התערוכה "דמיינו מוזיאון (או: הגוף הזוכר)", 17 בינואר — 25 בפברואר 2023. אולם מרכוס ב' מיזנה, האגף ע"ש מרק ריץ' וגבריאלה ריץ', וברחבי הבניין ע"ש קרן משפחת פאולסון, מוזיאון תל אביב לאמנות.

נקודת המוצא הייתה המוסיאון. המוסיאון בה"א הידיעה, באשר הוא, על מעמדו, הילתו, עבריו ועתידיו, בעוד מוזיאון תל אביב לאמנות משמש לו מקרה פרטי, מקרה בוחן נקודתי ומקומי. בפרפרזה מורחבת על השאלה שהעלה ג'יי. טי. מיטשל ב־1984, "מה רוצות תמונות?", לאורך השנים שבהן עבדתי כאוצרת חזרתי ושאלתי את עצמי: מוזיאון לאמנות במאה ה־21 – מה הוא רוצה? מה הוא יכול? מה הוא מבקש לעצמו, לקהליו, לקהילתו, לאוספיו? ושאלת ההמשך שנבעה מכך מה עוד אפשר לעשות בו, במוזיאון?, שאלה שאותה הנחתי לפתחם של עשרות האמנים שאיתם הייתי בקשר כשהתחלתי לדמיין את התערוכה שתהיה תערוכתי האחרונה כאוצרת במוזיאון תל אביב.

בינתיים חשבתי על ההתחלות. התחלות שונות עולות על הדעת כרגעי הפצעתו של מוזיאון לאמנות כפי שאנחנו מכירים אותו היום, אבל בהתחלה בהתחלה, לפני הכל, לפני חדרי המוזרויות ברנסנס ולפני הנאורות ורעיונות הדמוקרטיה של המאה ה־18 שהולידו את המוזיאון הבריטי ואת הלובר, היה המוסיאון – ה־Mouseion שהוקם באלכסנדריה, מצרים, בתחילת המאה השלישית לפנה"ס. אלכסנדר הגדול הקים את העיר הקרויה על שמו ב־334 לפנה"ס, בהיותו בן 22, מצביא שהאימפריה שלו עתידה להשתרע בין אירופה לאסיה ואפריקה. יורשו, תלמי הראשון, הפך את אלכסנדריה לבירת מצרים, ואימץ את הרוח הקוסמופוליטית ואת ערכי ההלניזם שהיו נר לרגליו של אבי האימפריה בבואו להקים את המוסיאון – קומפלקס תרבות והשכלה שכלל ספרייה ואקדמיה ללימוד, והיה מקום שבו פילוסופים, מדענים ויוצרים למדו ויצרו. גולת הכותרת של המוסיאון הייתה הספרייה הגדולה, שהוקמה מלכתחילה מתוך השאיפה המגלומנית להכיל בין כתליה את כל הספרים בעולם.

הספרים נכתבו על מגילות קלף ויש סברות שונות לגבי מספרם: יש אומרים 40 אלף, יש אומרים 400 אלף. עוד אפס, פחות אפס, לא ישנה את התמונה: זו הייתה הספרייה הגדולה של העולם העתיק. אניות שהגיעו לנמל אלכסנדריה התבקשו – הצטוו? נדרשו? אולצו בכוח? – להעביר לרשות הספרייה את כל הספרים שהיו על סיפונן. אנשי הספרייה היו מעתיקים את הספרים ומחזירים לאניות העתק